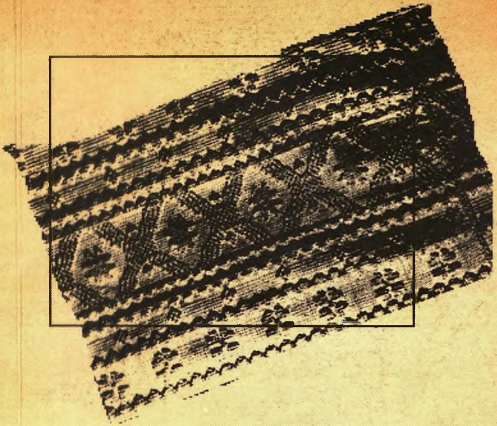

Poezii populare
culese de

Dimitrie Cioflec

POEZII POPULARE CULESE DE DIMITRIE CIOFLEC

Ediţie îngrijită şi prefaţată
de
LUMINIŢA GRAURE-CORNEA
Postfaţă de IOAN LĂCĂTUŞU

SFÂNTU GHEORGHE
1994

Redactor: PETRE STRĂCHINARU
Coperta de: N. CONSTANTINESCU

Editor: Filiala Covasna a Societății de științe filologice din România

Dumitru Cioflec
profesor

Dimitrie Cioflec și colecția sa de folclor

Colecția de poezii populare a lui Dimitrie Cioflec, apărută la foarte scurtă vreme după apariția colecției lui Vasile Alecsandri, este prima de acest fel din Țara Bârsei și printre primele colecții de lirică populară românească.

Originalul acestei colecții — un caiet de 20 de file, format 10,7x17,5 cm, cu scrisul citeț, cu o caligrafie impecabilă (D. Cioflec a fost și profesor de caligrafie) — se păstrează în sectorul de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române, între numeroasele documente moștenite de la George Barițiu. Pe prima filă a manuscrisului — considerată copertă — apare notat doar titlul colecției: *Poezii populare culese de Dimitrie Cioflec* (după constatarea lui G. Bogdan-Duică este scrisul lui G. Barițiu).

Această colecție a fost alcătuită la îndemnul lui G. Barițiu. Folcloristul Dimitrie Cioflec a fost stimulat în activitatea sa de atmosfera intelectuală a Brașovului celei de a doua jumătăți a sec. al XIX-lea, favorabilă manifestărilor folclorice, mai ales în urma apariției colecției de poezii populare a lui V. Alecsandri (1852). Astfel, în acea perioadă, la Brașov era un cerc „al cărui interes

cuprindea nu numai poezia, ci şi alte domenii ale patrimoniului popular". Membri erau: George Bariţiu, Andrei Mureşianu, Iacob Mureşianu, Ştefan Emilian (ajuns, mai târziu, profesor al Universităţii din Iaşi) şi institutorul Dimitrie Cioflec. Acesta înmânează colecţia sa lui G. Bariţiu, probabil pentru a fi publicată în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*. Fiind mai cuprinzătoare decât ceea ce primea adesea de la diverşi colaboratori, considerând-o mai deosebită, G. Bariţiu o trimite publicaţiei *Naţionalul* din Bucureşti, desigur însufleţit de dorinţa de a face cunoscută românilor de peste Carpaţi creaţia folclorică a transilvănenilor. Între colaboratorii obişnuiţi ai *Naţionalului* se afla scriitorul Nicolae Filimon, cunoscut şi pentru preocupările sale folcloristice, mai ales în domeniul basmului popular. Acesta a reprodus, în 1858 într-un articol din *Naţionalul*, 16 texte din această colecţie, însoţite de un comentariu, care se înscrie „printre cele dintâi analize ale poeziei populare la noi" (G. Ivaşcu). Studiul colecţiei lui D. Cioflec a dovedit faptul, observat de N. Filimon şi mai târziu de I. Breazu, I. Muşlea, V. Florea, că textele din cuprinsul ei sunt de cea mai autentică substanţă populară.

Însă articolul lui N. Filimon, intitulat *Jocul bănăţean*, a trezit nelămuriri pentru că îi atribuia lui D. Cioflec o origine bănăţeană, iar textele, de asemenea, erau considerate a fi fost culese din Banat. Această problemă a fost limpede lămurită, prin argumente clare, ştiinţifice, bazate pe documente, de către cercetătorul Virgil Florea în studiul său *Dimitrie Cioflec folclorist* publicat în *Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei*, Cluj, 1965—1967, p. 377—409.

Virgil Florea realizează o selecţie a tuturor părerilor afirmate în legătură cu folcloristul D. Cioflec şi colecţia sa. Astfel George Bariţiu susţinea că D. Cioflec a cules

poezii populare în Ardeal „din ţinutul locuinţei părinteşti", adică din Arpătac (Araci), satul său de origine, şi foarte probabil din împrejurimi. G. Bogdan-Duică, fostul elev al lui D. Cioflec, afirma că textele au fost culese din Ardeal, precizând că ele constituie „întâia colecţie de poezii populare din Ţara Bârsei". Istoricul literar I. Breazu susţinea în 1945 că „dascălul Dim. Cioflec de la Şcoala primară ortodoxă, strânge, începând din 1855, poezie populară din satul lui natal, Arpătac, şi din alte părţi ale Ardealului", iar în 1955, situându-se cam pe aceeaşi poziţie, susţine acelaşi lucru, „un sat apropiat de Braşov", desigur având în vedere tot Araciul.

Aceeaşi realitate ne-o demonstrează şi colecţia folcloristului I.G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania* (1893), care în ciuda titlului ei, cuprinde, cu foarte mici excepţii, texte culese dintr-o singură localitate, Vâlcele, localitate aflată în imediata apropiere a Araciului. Astfel cei doi folclorişti, D. Cioflec şi I.G. Bibicescu au investigat aceeaşi arie teritorială folclorică la diferenţă de patruzeci de ani. Comparând textele celor două culegeri de folclor constatăm existenţa unui număr de 34 de variante comune, uneori chiar identice. Aceasta dovedeşte autenticitatea textelor culese de D. Cioflec, dar şi marea stabilitate a poeziei noastre populare. Pentru demonstraţie reproducem în paralel:

D. CIOFLEC	I. G. BIBICESCU
Copilă secerătoare, Nu secera vara-n soare, Că soarele te-a păli Fața ți s-a veșteji. (t. 51 f. 231 r)	*Copilă secerătoare Nu secera vara-n soare Că soarele te-o păli Fața și s-a veșteji...* (t. 415, p. 387)
Până codru frunza-și ține, Toți voinici(i) trăiesc bine. Dacă codru frunza-și lasă, Toți voinici(i) trag acasă, La copii și la nevastă Și la pustia de casă. (t. 62, f. 232 r — 232 v)	*Codru până frunza-o ține, Toți voinicii trăiesc bine. Dacă codru frunza-și lasă Toți voinicii trag acașă La copii și la boreasă.* (t. 207, p. 165)
Vai de lin, vai de pelin, Vai de voinicu strein Car' se-nsoară-ntr-altă țară Și-și ia nevastă frumoasă Și o pune crâșmăreasă. Crâșmăreasa buților, Drăguța voinicilor. (t. 66, f. 232 v — 233 r)	*Vai de lin, vai de pelin, Vai de copilul străin; Când se-nsoară În altă țară Și-și ia nevastă frumoasă Ș-o pune cârciumăreasă, Cârciumăreasa buților, Iubeață voinicilor...* (t. 223, p. 181—182)

După cum menționează Virgil Florea sunt identice sau aproape identice și textele 19, 56, 58, 93 din colecția lui D. Cioflec cu textele nr. 404, 40, 47, 152 din colecția lui I. G. Bibicescu. Același folclorist V. Florea a identificat numeroase variante și în alte colecții ardelene de lirică populară (ex. peste 60 la dr. Ioan Urban Jarnik și Andrei Bârseanu — *Doine și strigături din Ardeal.* Date la iveală de..., ediție poporală, Brașov, Editura Librăriei Ciurcu. 1895; 45 de variante la Horia Teculescu — *Pe*

Mureş şi pe Târnave. Flori înrourate (Doine şi strigături), Culese de..., Sighişoara, Tipografia Miron Neagu, 1929).

Trebuie menţionat şi faptul că D. Cioflec, ardelean de origine, n-avea cum să culeagă folclor în Banat, nefiind niciodată în această regiune a ţării. Provenienţa ardelenească a textelor din colecţia sa mai este probată şi de existenţa unor particularităţi lingvistice, de natură lexicală: higi (t. 84) = pădure mică, huceag; meteleu (t. 91) = tândală, nătărău, prost; hinteu. (t. 95) = trăsură; a chindisi (t. 112) = a broda; altele de natură gramaticală – forme verbale specifice Ardealului: văst-am (t. 111), să piei (t. 2; 79).

Păreri diverse au fost exprimate şi în legătură cu anul când au fost culese textele de către Dim. Cioflec; aceste păreri se referă la perioada de timp dintre 1855 şi 1858, când Nicolae Filimon publică în *Naţionalul* cele 16 texte pe care le şi comentează. Virgil Florea consideră, aducând argumente, că *anul constituirii colecţiei de poezii populare a lui D. Cioflec este 1855.*

Colecţia lui Dimitrie Cioflec cuprinde 112 cântece şi strigături, numerotate de Dim. Cioflec de la 1 la 110; ultimele două, nenumerotate, au titlul *Cântec* şi *Altul*. Temele acestor poezii sunt temele predilecte ale liricii noastre populare. Foarte numeroase sunt cele erotice. Dragostea este întemeiată pe frumuseţea trăsăturilor fizice şi morale: „Luaţi seama, măi ficiori, / Că vine şi mândra mea / Cu faţa ca hârtia, / De-ai putea scrie pe ea". Ea este prezentată în diferite ipostaze, de la inocentele invitaţii la iubire („Păcurar dup-arătură / Vin deseară şi-m dă gură, / Că de când gură nu mi-ai dat / Buzele mi s-au uscat" — t. 5) până la iubirea înfrigurată, pătimaşă:

„Unde văd poale spălate,
Stau în loc şi-m fac păcate.
Unde văd pui(i) pe (i)ie
Tremură carnea pe mine" (t. 53)

Flăcăul, cuprins de gelozie, este hotărât să ucidă:

„Unde văd pe mândra mea
Că dă gură altuia,
N-am cuţit că m-aş jungia
Şi pe mine şi pe ea" (t. 47)

Dragostea puternică, binecuvântată de însăşi natura ocrotitoare nu poate fi împiedicată de nimeni în afară de moarte:

„Mândro, de dragostea noastră
O-nflorit un pom în coastă,
O-nflorit şi ne-au legat
Au gândit că ne-am lăsat.
Noi atuncea ne-om lăsa
Când ne-a bate scândura" (t. 16)

Dorul nemărginit („Bate vântul, iarba creşte / Dorul mândri(i) mă topeşte; / Bate vântul, iarba-nspică, /Dorul mândri(i) rău mă strică" (t. 101), permanenţă a liricii noastre populare, este prezent prin textele în care flăcăul se interesează de soarta iubitei înstrăinate, un pseudo-dialog cu floarea sau pasărea-mesager („Cucule, de unde vii? / — De la noi, de peste vii. / — Da'de mândra ce mai ştii? / -- Da eu ştiu că-i sănătoasă, / Şade-n fereastră şi coasă. — t. 56).

Culegerea conține și texte lirice ce cuprind blesteme adresate iubitei pentru necredința ei, sau părinților care se împotrivesc iubirii tinerilor („Bată-l Domnul Dumnezeu / Cine au luat ce-au fost al meu; / Bată-l Maica Precista / Cin-au stricat dragostea. / Cin-au stricat ce-am iubit / Să moară afurisit, / De popă nespovedit, / Și de dascăl necetit." — t. 4).

Alte texte exprimă dorința fetei de a se vedea măritată (t. 26, 76, 78, 109), teama feciorului de a nu fi nefericit în dragoste (t. 6), durerea fetei pe care flăcăul nu vrea s-o ducă cu el (t. 34), nenorocul în căsnicie (t. 25, 72, 82, 85), nemulțumirea flăcăului căsătorit departe de casă, cu o nevastă frumoasă, care ajunge „drăguța voinicilor" (t. 66), dar este și elogiată viața casnică (t. 78, 97), tinerii care fac să nu intervină neînțelegerile datorate diferențierilor sociale: „De-aș trăi cât piatra-n vie / N-aș lua fată cu moșie / Să-mi poruncească ea mie" (t. 35).

Tematica socială este prezentă prin aluziile la robie (textele 22, 42, 62) și la haiducie. Textele 36, 49, 87 înfățișează atitudinea țăranului față de armată: „Cine te-a făcut cătană / Să nu-și mai facă pomană, / Că pomana e făcută / De când te-a făcut recrută) (t. 87).

În colecție sunt bine reprezentate cântecele și strigăturile satirice îndreptate împotriva fetelor leneșe (t. 63, 104), a celor ușuratice în iubire (t. 10, 24, 42, 46, 79, 84) sau împotriva fetelor nemăritate (t. 18, 76). Altele sunt la adresa feciorului neînsurat (t. 30, 103), a fetei ingâmfate (t. 110). Foarte numeroase sunt acelea care ironizează pe flăcăul urât sau fata urâtă (t. 13, 20, 55, 72, 85, 89, 105). Astfel persiflarea tipică mocănească străbate colecția ca un fir roșu.

O situaţie specială o au ultimele două texte din colecţie, simţite de culegător ca deosebite faţă de celelalte, deoarece nu le numerotează în continuare, ci le intitulează *Cântec* şi, respectiv, *Altul*, precum şi textul numărul 99. Acesta din urmă este considerat de folcloristul Virgil Florea, prin câteva versuri ale sale („Şi tu, badeo, ce-ai gândit / Că io-s floare de găsit, / Da'eu sunt floare de mare / Cine mă iubeşte moare...) o variantă fragmentară a *Brumărelului*, cunoscut cântec lirico-epic, întâlnit frecvent în Muntenia şi Moldova, mai rar în Transilvania.

Ultimul text din culegere este o cunoscută în folclor doină, inclusă de folcloristul Al. I. Amzulescu (*Balade populare româneşti*, introducere, indice tematic şi bibliografie, antologie de Al. I. Amzulescu, Buc., E.P.L., 1964, vol. I) în cadrul clasificărilor baladelor folclorice, între baladele familiale, la timpul 249, „Leacul voinicului (sau drăguţei)", datorită nucleului epic. Faţă de alte variante motivul murei este înlocuit cu acela al „cireşelor din ultoi":

„Mândro, mândruliţa mea,
Atunci sculat mi-i vedea,
Când tu mie mi-i aduce
Apă rece din Dunăre,
Sloi de gheaţă din ţărmure,
Şi cireşe din ultoi..."

Toţi cercetătorii textelor populare culese de Dimitrie Cioflec au constatat faptul că ele sunt de cea mai autentică substanţă populară. Autenticitatea lor poate fi dovedită prin aceea că multe dintre ele erau prezente în Araci mult timp după data înregistrării lor de către institutorul Dimitrie Cioflec (după 40 de ani în colecţia lui

I. G. Bibicescu şi după 80 de ani în monografia lui C. G. Rafiroiu, *Din ţinutul săcuizat: Araci, judeţul Treiscaune*, Salonta, 1938). De asemenea culegătorul n-a suprimat dubletele (se repetă textele 5 şi 69; 49 şi 87) şi a păstrat în colecţie şi versurile cu uşor caracter licenţios (textele 2, 8, 102), dovedind că nu a mistificat esenţa poeziei populare, - înregistrând întocmai o anumită realitate folclorică. Prin aceasta Dimitrie Cioflec respecta de fapt principiile exprimate de George Bariţiu, îndrumătorul său, care încă în 1839 spera că „se vor scula bărbaţi, care nu îşi vor pregeta a culege odată cântecele Osianilor şi a Barzilor româneşti, originale, neschimbate, neatinse, cum se află în gura poporului". *(Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, 1839, nr. 5, p. 38).

Deşi Dimitrie Cioflec este considerat primul culegător de folclor din Ţara Bârsei, colecţia sa a fost tipărită foarte târziu. Astfel, după publicarea celor 16 texte din colecţie de către Nicolae Filimon în *Naţionalul* în 1858, nu se mai cunoaşte o altă publicare până în 1967, când folcloristul Virgil Florea publică colecţia integral, ca anexă la studiul său *Dimitrie Cioflec, folclorist* în *Anuarul Muzeului etnografic* al *Transilvaniei*, 1965—1967, p. 396—408. Se poate deci afirma că până în prezent textele colecţiei lui D. Cioflec nu au văzut lumina tiparului într-un volum separat, cu toate că această colecţie de poezii populare este cea mai veche din sud-estul Transilvaniei. La valoarea ei datorată vechimii se adaugă aceea a autenticităţii, la fel de importantă. Despre valoarea *Colecţiei de poezii populare culese de Dim. Cioflec* şi-au spus părerea de-a lungul vremii o serie de cunoscători în domeniu, oameni de cultură şi cercetători ai folclorului românesc, precum George Bariţiu, Nicolae Filimon, G. Bogdan-Duică, G. Baiculescu, Ion Breazu,

Ovidiu Bârlea, Ion Muşlea, Virgil Florea — aşa cum am arătat şi exemplificat mai sus.

Menţionăm că aceste texte au fost adunate dintr-o zonă a judeţului Covasna bogată în folclor şi în special în folclor literar. Aşa se explică existenţa a încă două culegeri, după aceea a lui Dimitrie Cioflec, realizate în acelaşi spaţiu folcloric, în timp de un secol. Având în vedere toate acestea considerăm o datorie a noastră, a oamenilor de cultură din judeţul Covasna, să cinstim pe înaintaşii noştri şi munca lor plină de dăruire. Faptul acesta ne-a determinat să tipărim separat *Colecţia de poezii populare culese de Dimitrie Cioflec*, cel căruia „îi bătea inima pentru poezie populară" (G. Bogdan-Duică, *Profesorii liceului Andrei Şaguna*, în *Revista generală a învăţământului*, XIII, (1925), nr. VIII, p. 470).

Luminiţa GRAURE-CORNEA

BIBLIOGRAFIE DESPRE DIMITRIE CIOFLEC ŞI COLECŢIA SA DE POEZIE POPULARĂ
(în ordinea apariţiei lucrărilor)

1. Nicolae Filimon, *Jocul bănăţean* în *Naţionalul*, I, 1858, p. 88;
2. I. Dariu, *Dimitrie Cioflec*, în *Convorbiri pedagogice*; Satul Nou, Panciova, Braşov, III, 1888, p. 7;
3. Andrei Bârseanu, *Istoria şcoalelor centrale române greco-ortodoxe din Braşov*, Braşov, Editura Ciurcu, 1902, p. 106 şi 582;
4. G. Bogdan-Duică, *Profesorii liceului Andrei Şaguna*, în *Revista generală a învăţământului*, XIII, (1925), nr. VIII, p. 470;
5. G. Bogdan-Duică, *Un folklore-ist uitat*, în Gând românesc, Cluj, II, 1934, 1—2;
6. C. G. Rafiroiu, *Din ţinutul săcuizat: Araci, judeţul Treiscaune*, Salonta, 1938;
7. G. Baiculescu, *Activitatea folcloristică a lui N. Filimon*, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1941, 35—37;
8. Virgil Florea, *Dimitrie Cioflec, folclorist*, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj, 1965–1967, p. 377—409;
9. Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii româneşti*, Buc., E.E.R., 1974, p. 132—134;
10. L.B. (Lucia Berdan), *Dimitrie Cioflec* în *Dicţionarul*

literaturii române de la origini până la 1900, Ed. Acad. R.S.R., Buc., 1979, p. 182—183;

11. L. Cornea, *Restituiri: Dimitrie Cioflec*, în *Cuvântul nou*, nr. 723/10 oct. 1992;
12. L. Cornea, *Folcloristul Dimitrie Cioflec*, în *Cuvântul nou*, nr. 743/10 nov. 1992;
13. L. Cornea, *Colecția de folclor a lui Dimitrie Cioflec*, în Cuvântul nou, nr. 757/28 nov. 1992;
14. Ioan Lăcătușu, *Personalități românești din județul Trei Scaune: Dimitrie Cioflec*, în *Cuvântul nou* (pagina Oituzul), nr. 1013.

L.G.C.

Port popular din județul Covasna

Notă asupra ediţiei

Prezenta tipărire a colecţiei de poezii populare culese de Dimitrie Cioflec s-a realizat după originalul păstrat la Biblioteca Academiei Române (manuscris 987, numărul 87, foile 223—242) şi după textul publicat de Virgil Florea (*Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei 1965–1967, pag. 396–408*). În general sunt deosebiri neesenţiale între textul transcris de Virgil Florea şi acela transcris de noi. O deosebire importantă se găseşte în textul 85, unde am transcris cuvântul „sema" în „seama", pe când în transcrierea lui V. Florea este „şi mai".

Textele au fost redate în ordinea dată de culegător, aşa cum se află ele în manuscrisul de la Biblioteca Academiei Române. La sfârşitul fiecărui text am notat între paranteze pagina corespunzătoare a manuscrisului.

Transcriind textele am modernizat ortografia — astfel am renunţat la „u" final; „di" a devenit „z"; „ó" a devenit „oa"; am folosit forma verbală „sunt" aşa cum se întâlneşte peste tot în manuscris, formă pe care Virgil Florea o transcrie în „sînt".

Am corectat sau, mai precis, am completat punctuaţia conform normelor actuale.

L.G.C.

1

Cât e țara ungurească
Nu-i ca fata românească,
Că cu brâu roșiu se-ncinge,
Când a vezi inima-ți plânge.

(f. 224 r)

2

'Mi făcui calea peste vale,
Mă-ntâlnii cu mândra-n cale,
Mândra-ncep-a mă mustra,
Eu-ncepui a mă jura:
De-s eu, mândro, vinovat,
Să piei, dragă, spânzurat,
C-un picior legat de pat,
Nice scurt tare legat
Făr-s-ajung la tine-n pat,
Cocoș fript hoheri să-mi fie
Cu vin roșu să mă ție.

(f. 224 r)

3

Incinge biciu peste boi
Și sărută buze moi.
Incinge biciu peste junci
Și sărută buze dulci.

(f. 224 r)

4

Bată-l Domnul Dumnezeu
Cine au luat ce-au fost al meu;
Bată-l maica Precesta
Cin-au stricat dragostea.
Cin-au stricat ce-am iubit
Să moară afurisit,
De popă nespovedit
Şi de dascăl necetit.

(f. 224 v)

5

Păcurar dup-arătură
Vin diseară şi-m dă gură,
Cŏ de când gură nu mi-ai dat
Buzele mi s-au uscat.

(f. 224 v)

6

D-aş trăi cât aş trăi
Fată mare n-aş iubi;
Fata mare se mărită
Rămâi cu inima friptă
D-aş iubi o copiliţă,
Ce-i miroase gura a ţâţe
Şi buzele a micşunele,
Muşcare-ar badea din ele.

(f. 224 v)

7

Fă-mă, Doamne, ce mi-i face
Numai popă nu mă face
Să mânc pită bombăită
Şi colaci de la săraci.

8

Fă-mă, Doamne, ce mi-i face
Fă-mă, Doamne, lemn în tufă
Să mă taie mândra furcă,
Să mă ducă-n șezătoare,
Să mă puie-ntre picioare.
(f. 225 r)

9

Părinte, sânția ta,
M-aș ruga de dumneata
Să-mi citești un Palacris,
Să-mi mai văd pe mândra-n vis.
(f. 225 r)

10

Măriuțo din Ciscut,
Cine dracu te-au știut
Că ai gura de vândut,
Că și eu mi-aș fi luat
Pe vro zi de secerat.
(f. 225 r)

11

Copiliță-ncinsă bine
Cu curele de la mine,
Cumpărate din cetate
De la niște guri căscate;
Cumpărate din Sibiu
De la neşte guri pustii.
(f. 225 r – f. 225 v)

12

Chiuire-aş, chiui
Să răsune piatra-n vale,
Să plângă mândra cu jale,
Să răsune uliţa,
Să-m-audă mândruţa,
Să-mi deschidă portiţa,
Portiţa şi guriţa,
*Guriţa **şi buzele;***
Ochi(i) şi sprâncenele,
Gâtu şi mărgelele
Peptşoru cu ţâţele.

(f. 225 v)

13

Vai de mine mi-am rupt coasa
Cu ochi(i) dupe mucoasa;
Vai de mine mi-am rupt plugu
Cu ochi(i) tot dupe diugu.

(f. 225 v)

14

Dragă-m(i) e mândruţa naltă,
Că-mi dă gura peste poartă,
Dar mândruţa mitiutea
Se-ntinde şi n-ajungea,
Rupe gardu pe colea
Şi-m dă gura căt oi vrea.

(f. 225 v – 226 r)

15

Bată-mi-te, leleo, bată
Inima mea cea stricată.
Bată-te, leleo, pe tine
Cele patruzeci de zile
Ce le-am postit pentru tine,
Să te bată un dor ş-un drag
Să şezi toată ziua-n prag.
Când o fi de către seară
Să te topeşti ca o ceară,
Când o fi de către cină
Să arzi ca şi o lumină,
Când o fi la mez de noapte
Să-ţi treacă sudori de moarte,
Când a fi de dimineaţă
Să treci, mândro, din viaţă.

(f. 226 r)

16

Mândro, de dragostea noastră
O-nflorit un pom în coastă,
O-nflorit şi n-au legat,
Au gândit că ne-am lăsat.
Noi atuncea ne-om lăsa
Când ne-a bate scândura.

(f. 226 r – 226 v)

17

Bate, Doamne, cânepa
Şi să treacă sâmbăta,
Să vie dumineca
Să îmi văd ibovnica.

(f. 226 v)

18

Săraci boi de la câmpie
Mariţa cât o urgie,
Boi(i) se vând din poiată
Urgia rămâne-n vatră.

(f. 226 v)

19

Cine are dor pe vale
Vede luna când răsare
Şi noaptea cât e de mare.
Cine are dor pe luncă
Vede luna când se culcă
Şi noaptea cât e de lungă

(f. 226 v)

20

Pentru lelea Nastasie
Îmi făcui calea pin vie,
Dară pentru soră-sa
Nici o urmă n-aş călca.

(f. 226 v – 227 r)

21

Ibovnica cea dintâi
Pui-o dracu căpătâi;
Ibovnica ce-am avut
Pui-o dracu-n aşternut;
Ibovnica ce am eu
Să mi-o ţie Dumnezeu.

(f. 227 r)

22

Drăguţa Sfântă Marie
Scoate rob de la robie
Şi ficior din cătănie.

(f. 227 r)

23

– Dragi mi sunt copilele
Ca vara caprinele
Când sunt multe şi mărunte.
– Lasă-le la cioarele
Că dau cu picioarele.

(f. 227 r)

24

Nu te, leleo, bâzăi
Cu voinicu tinerel
Că ţi-a face un legănel;
El a merge ş-a juca
Tu vei sta şi-i legăna.

(f. 227 r)

25

– Nevăstuţă cu bărbat
De ce-ţi laşi bărbatu-n sat
C-a veni cu capu spart.
– Sece-i mâna cui a dat
De ce nu l-a despicat.

(f. 227 v)

26

Dă-mă, mamă, după George,
Nu mai face atâtea vorbe,
Că mă cere Ionaş
Şi m-a lua mintenaş.

(f. 227 v)

27

Se vede cine-i voinic
Că mândra i s-a-npodobit,
Dar cine-i un blăstămat
Îi şade mândra lângă gard.

(f. 227 v)

28

Vino, badeo, de-i veni
Nu mă atâta necăji,
Necăjită-s eu bogăt
Tot mă uit și nu te văd.

(f. 227 v)

29

Când eram eu holteiaș,
Umblam seara prin oraș
Tot cântând și fluierând
După mândre alergând.
Fetele când m-auzea
Luminile l(e)-aprindea,
Porțile le descuia,
Și mie nume-m punea:
Spate late de voinic,
Buze dulci de iubovnic.
După ce m-am însurat
Și umblam seara prin sat,
Fetele când m-auzea
Luminile le stingea,
Porțile le încuia,
Și mie nume-m punea:
Spate late-ncârligate,
Buze reci debălezate.

(f. 227 v – 228 r)

30

Trandafir trântit în fân
Rău îți stă june bătrân;
Trandafir trântit în iarbă
Rău îți stă june cu barbă.

(f. 228 r)

31

Pe uliță pe drept noi
Trece un car cu 6 boi.
Dar in car cine-i culcat?
Voinic tânăr mart de beat.
Dar nu-i beat de beutură
Ci-i beat de fermecătură.
Mândra lui l-a fermecat
Cu trei pai(e) de la pat,
Cu aștiuță din portiță
Dar mai mult cu a ei guriță.

(f. 228 *r* – 228 *v*)

32

Părinte, sânția ta,
M-aş ruga de D-ta
Să nu dai mândri(i) păcat
Pentr-o țâr de sărutat.

(f. 228 v)

33

M -au făcut mama de-aşa
Să-mi fie dragă lumea.
M-au făcut mama supțire
Să scot fetele din fire.

(f. 228 v)

34

Foicică dupe nuci
Tu te duci, badeo, te duci.
Du-te, dragă, da' iar vină,
Nu mă lăsa aşa streină
Ca pe-o floare-ntr-o grădină.
Dar nici aia nu-i streină
Că mai are rădăcină.

(f. 228 v)

35

D-aş trăi cât piatra-n vie
N-aş lua fată cu moşie
Să-mi poruncească ea mie.
(f. 229 r)

36

Moşu nost cătan' o fost
Cu puşcuţă de rogoz,
Curelele de răchită,
Patrontaşu plin de pită.
(f. 229 r)

37

La iubitu din vecini
Să -i arzi ochi(i) cu tăciuni.
La iubitu de departe
Şi dintr-un măr să-i faci parte.
(f. 229 r)

38

Ştii tu, leleo, ce ţi-am spus
Aseară cola din sus
Că und-or fi oameni mai mulţi
La mine să nu te uiţi,
Dar und-or fi mai puţinei
Să te uiţi în ochi(i) miei.
(f. 229 r)

39

Nu te uit(a) drept la mine
Că or gândi că trăim bine,
Si te uită peste sat
S-or gândi că ne-am lăsat;
Si te uită peste rât
Ş-or gândi că ne-am urât.
(f. 229 r – 229 v)

40

Colo-n vale la fântână
M-au strâns bădiţa de mână.
Eu să bea apă i-am dat
El mi-au dat un sărutat.
Voinicu fără mustaţă
Te sărută cu dulceaţă,
Dar voinicul mostăcios
Te sărută, face pleosc.
(f. 229 v)

41

Draga badi(i) copiliţă
Mai când era sugea ţâţă,
Ş-acum dai badi(i) guriţă.
(f. 229 v)

42

Vai de mine ce să fac,
Stăpâni(i) simbria-mi trag,
Dar stăpânele-s cu minte
Că-mi dau simbria-nainte.
(f. 229 v)

43

Asta-i mândra car-o vezi
Care ne-a făcut scoverzi.
De-o-am putea scoate din
minte
Să ne facă şi plăcinte.
(f. 229 v)

44

Avui şi eu o mândruţă
Şi-o puse dracu-n căruţă.
Dracu era mărişor
Şi-o ducea cam tărişor,
Da-m plăcea cum a ducea.
(f. 230 r)

45

Bată-te cruce Sibiu,
De trei ori te ocolii
Şi ce cătai nu găsii.
Cătai cercei şi mărgele
Să le duc mândruţii mele.
(f. 230 r)

46

— Nevăstuţă din Banat
Cum de treaba ţi-a umblat
De bărbat n-ai şi copii ai.
— Ascultă, bădiţă frate,
Eu ţi-oi spune cu dreptate:
Ast-vară umblând la vaci,
Mi-au căzut voinici(i) dragi;
Văzui unu tinerel,
Tinerel si frumuşel
Şi mi-am prins mintea cu el.
(f. 230 r)

47

Unde văd pe mândra mea
Că dă gură altuia,
N-am cuţit că m-aş jungia
Şi pe mine şi pe ea.
(f. 230 v)

48

Măriuţo, pui peuni,
Nu-ţi da gura la nebuni,
Ci o dă la păcurari,
Că ţi-i face un sărindari.

(f. 230 v)

49

Cine te-au făcut cătană
Să nu-şi mai facă pomană,
Că pomana ie făcută
De când te-au făcut regută.

(f. 230 v)

50

De drăguţ, drăguţ să-m fii,
Dar la noi să nu mai vii,
Că mi-ai venit num-o dată
Ş-au vrut mama să mă bată.
De mai vi(i) vro seară, două
O să-mi rupi inima-n două.

(f. 230 v)

51

Copilă secerătoare,
Nu secera vara-n soare,
Că soarele te-a păli
Faţa ţi s-a vesteji.

(f. 231 r)

52

Foicica mărului,
Nu cred(e) a ficiorului,
Că te pune pe genunche
Şi îţi spune mii şi sute,
Până te scoate din minte.

(f. 231 r)

53

Unde văd poale spălate,
Stau în loc şi-m fac păcate.
Unde văd pui(i) pe (i)ie
(cămaşă)
Tremură carnea pe mine.

(f. 231 r)

54

Hai, māndro, la cununie
Pân-e frunza verde-n vie,
Că deacă frunza s-a usca
Nime nu ne-a cununa.

(f. 231 r)

55

Pentru cine să dau dare,
Pentr-o strâmbă de spinare;
Pentru cini să plătesc eu
Pentr-o strâmbă din pârău.

(f. 231 r – 231 v)

56

– Cucule, de unde vii?
– De la noi, de peste vii.
– Da de mândra ce mai ştii?
– Da eu ştiu că-i sănătoasă,
Şade-n fereastră şi coasă.

(f. 231 v)

57

La fântâna cea de piatră
Judeca ficiori(i)-o fată.
Judecata e făcută,
Strânge-o-n brațe și-o sărută
Și-i dă drumu să se ducă.
Să se ducă-n rât oprit
Să se-ngrașe de belit.
Și-i leagă clopot de buze
Și-o-ndreaptă-n cucuruze.

(f. 231 v)

58

Mă uitai din deal în vale
Pe ce să mă sui călare,
Pe murgu cu coama mare.
Mă dusei și mă pusei
Și din gur-asa zisei:
Hi, murguțule, mai tare
S-ajungem în sat cu soare,
Să mă duc în șezătoare
C-am o mândră ca o floare.

(f. 231 v – 232 r)

59

Asta-i mândra mândrelor,
Destoinica pânzelor,
Pune pânza când da frunza
Și-o taie la Sânt Văsii,
Să croiască la copii.

(f. 232 r)

60

D-aş trăi cât piatra-n munte,
N-aş iubi slugă din curte,
Că se suie cu domnu
Şi nu-l vezi cât e anu.
(f. 232 *r*)

61

Luaţi seama, măi ficiori,
Că vine şi mândra mea,
Cu faţa ca hârtia,
De-ai putea scrie pe ea.
(f. 232 r)

62

Până codru frunza-şi ţine,
Toţi voinici(i) trăiesc bine.
Dacă codru frunza-şi lasă,
Toţi voinici(i) trag acasă,
La copii şi la nevastă,
Şi la pustia de casă.
(f. 232 *r* – 232 v)

63

Fodor(i) îi şti scutura
Cu suveica nu şti da.
(f. 232 v)

64

N-am murit când am fost mic,
Iacătă-mă că-s voinic:
N-am murit când am supt ţâţă,
Iacătă-mă cu mândruţă.
(f. 232 v)

65

Pe sub poale de bumbac
Umblă dracu prevelac.
Pe sub poale de fuior
Fuge dracu mototol.

(f. 232 v)

66

Vai de lin, vai de pelin,
Vai de voinicu strein
Car-se-nsoară-ntr-altă țară
Și-și ia nevastă frumoasă
Și o pune crâșmăreasă.
Crâșmăreasa buților,
Drăguța voinicilor.

(f. 232 v – 233 r)

67

Dragă m(i)- ceastă copilă,
Dar mai dragă maică-sa,
C-au făcut pe copila.

(f. 233 r)

68

Pentru sprâncene-nbinate
Am ocolit șapte sate.
Am umblat d-am obosit
Și ce-am cătat n-am găsit.

(f. 233 r)

69

Păcurar dup-arătură
Vin deseară și-m dă gură,
Că de când gură nu mi-ai dat
Buzele mi s-au uscat.

(f. 233 r)

70

Are mândra 6 boi,
Dinainte nu sunt doi
Cei din mijloc nu-s de loc,
La proţap acum se fac.
(f. 233 r)

71

Fata popi(i) de la noi
Are zestre 6 boi,
Dinainte boi de cinste,
La tângială boi de fclă.
(f. 233 r – 233 v)

72

Vai de mine. vai cu caru,
Cu cine să-m mânc amaru:
Cu urâta satului
Cu propteaua gardului.
(f. 233 v)

73

Vai de mine ce să fac,
Că mi-au dat doru de cap
Şi fetele nu mă plac,
Nevestele moarte-m fac.
(f. 233 v)

74

Vai de mine lumea-mi trece,
Şi n-am cu cine-mi petrece.
(f. 233 v)

75

Vai de mine mor de cald
Şi n-am apă să mă scald.
Mă dusei la lacul sec
Era gata să mă-nec.
M-apucai d-un fir de pai
Iacătă-mă că scăpai.

(f. 233 v)

76

Până ţine dulcele
Fetele-s ca crucile.
Vine lăsarea de post,
Ciulesc urechile-n jos.

(f. 234 r)

77

Mân-o, măi, s-o mân şi eu,
S-o mânăm la tată-său
Să-şi aducă lepedeu,
Că de când m-am însurat,
Tot pe paie m-am culcat.

(f. 234 r)

78

Voinicele, tinerele,
Vin' la mama de mă cere,
Eu m-oi face mânioasă
Şi m-oi duce bucuroasă.

(f. 234 r)

79

D-aş muri de dor, de dor,
Pân-la toamnă nu mă-nsor,
Dar ştiu eu că n-oi muri,
Că-s în sat cu oameni(i),
Şi oameni(i)-s cu femei
Nu m-or lăsa ca să piei.

(f. 234 r – 234 v)

80

– Trandafire, n-ai mai fire.
– Da de ce să nu mai fiu,
Că mă ţin fetele-n brâu.

(f. 234 v)

81

– Bosâioace, nu te-ai coace,
– Da de ce să nu mă coc,
Că mă pun ficiori(i)-n clop.

(f. 234 v)

82

Bate, Doamne, pe-mpăratu
Că mi-a cătănit bărbatu,
Şi nu l-a cătănit bine
C-am auzit că iar vine.

(f. 234 v)

83

Să trăiască cin-a vrea
Pentru sănătatea mea.
Să trăieşti şi tu, şi eu,
Şi viţelul de sub bou,
Şi mândra car-o ştiu eu,
Şi viţelul de sub vacă,
Şi mândra care m-i dragă.

(f. 234 v – 235 r)

84

Mândra cu doi iubovnici
Ca şi iepurele-n higi.
Când iese din higi afară,
Dă cu puşca şi-l oboară.

(f. 235 r)

85

— Bată-te cruce(a) de naş,
Cu cine mă cununaşi,
Cu urâta satului,
Cu propteaua gardului.
— Nu mă blăstă(ma) tu fine,
Saie-ţi ochi(i) de la tine,
De ce n-ai luat seama bine.
— Să mă ierţi, năşicule,
Că am fost o ţâr cam beat,
Seama toantei n-am luat,
Apoi mi-a uns genele
Mi-a perit vederile.

(f. 235 r)

86

De la noi a treia casă
Este o fată şi-o nevastă.
Eu cu fata tot glumesc,
Cu nevasta mă iubesc.

(f. 235 r)

87

Cine te-a făcut cătană
Să nu-şi mai facă pomană,
Că pomana e făcută
De când te-a făcut recrută.

(f. 235 r)

88

Numai Dumnezeu mă ştie
Ce-am tras la Orăştie.
D-aş, mai trage cât am tras
Tot de tine nu mă las.

(f. 235 r)

89

Fă-mă, Doamne, ce mi-i face,
Nu-m da am care nu-m place.
Fă-mă, Doamne, lut, pământ,
Nu-m da om care-i urât.
Că omul cel uricios
Şi ziua e-ntunecos.
Dar omul care-i frumos
Şi noaptea e luminos.

(f. 235 v – 236 r)

90

Decât pâne de secară
Şi s-o mânci tot cu ocară,
Mai bine pâne pogace
Şi s-o mânci cu cine-ţi place.

(f. 236 r)

91

Decât pâne de comlău
Şi s-o mânci cu un meteleu,
Mai bin' pâne de ovăs
Şi s-o mânci c-un am ales.

(f. 236 r)

92

Dragoste de copiliță
Ca mierea din stupiniță;
Dragostea de fată mare
Mi se pare ca o floare;
Dragostea cea de nevastă
Trandafir verde-n fereastă;
Când suflă vântul din dos
Umple casa de miros;
Când suflă vântul din față
Umple casa de dulceață.

(f. 236 r)

93

Faae verde dupe lac,
Nu mă blăstema să zac,
Că n-am pe nime cu drag
Să mă-ntrebe de ce zac.
Foicică din izvor,
Nu mă blăstema să mar,
Că n-am pe nime cu dor
Să mă-ntrebe de ce mar.
Foaie lată dupe baltă,
Fostu-mi-au și bin-odată,
Da s-o-ntors foaia pe tău
Am ajuns destul de rău.

(f. 236 v)

94

Vino, mândro, după mine,
Dacă vreai să trăim bine,
Că eu sunt o gazdă mare
Le port toate în spinare.
Am un coş cu grâu frumos
Este pus cu gura-n jos,
Şi altul cu cucuruz
Este pus cu fundu-n sus.
La şură nu e strânsură
Cât să ia un pui în gură,
Şi la paie nu sunt paie
Cât să-nbuce-o dat' o oaie.
În pod poţi merge desculţă
Că nu-i călca pe grăunţă.
Poţi şi făr-de lumină
Că nu ţi-i lovi de slănină.

(f. 236 v – 237 r)

95

– Trandafir dupe cetate,
Spune mândri(i) sănătate
Că de mine n-are parte,
N-are parte că-i departe.
– Trandafir dupe hinteu,
Spune-i iubitului meu
Că mie nu m(i)-i de el
Ca şi lupului de miel.

(f. 237 r)

96

Copiliță, draga mea,
Tu ai fost să ti(i) a mea,
Dar s-a pus o gură rea
Și ne-o stricat dragostea.
Dar s-a pune alta bună
Și mi te-a da iar pe mână.
(f. 237 r – 237 v)

97

Cin-a zis că-i bine june,
Ala a mințit ca un câne,
Că-i mai bine însurat
Că te culci de seara-n pat,
Dimineața când te scoli
Cu trupșoru plin de dor.
(f. 237 v)

98

Tătăiașă ș-o cumnată,
Lasă ușa descuiată
Să te văd cum ești culcată.
(f. 237 v)

99

Și tu, badeo, ce-ai gândit
Că io-s floare de găsit,
Da eu sunt floare de mare
Cine mă iubește moare
Și eu sunt floare de fragă
La toți voinici(i) sunt dragă.
Și ți-am fost, badeo, și ție
Pân-ai fost de omenie.
(f. 237 v – 238 r)

100

Pentr-un sărutat curat,
Nici papa nu-ți dă păcat;
Pentr-un sărutat în gură
Să-i duci pop(i) o prescură;
Pentru mâni băgate-n sân
Strânge-i popi(i) o zi de fân.
(f. 238 r)

101

Bate vântul, iarba crește,
Dorul mândri(i) mă topește;
Bate vântul, iarba-nspică,
Dorul mândri(i) rău mă strică;
Bate vântul cam supțire,
Dorul mă scoate din fire;
Bate vântul din izvor,
De dor văd că-m cat să mor.
(f. 238 r)

102

Mândra mea ca o mlădiță
Și la cur cât o cădiță
Și la cap cât o căpiță.
(f. 238 r)

103

Diecele de la școală,
Vin acasă și te-nsoară,
Că, zău, barba te-mpresoară
Și musteața-ți strică fața.
(f. 238 v)

104

Fetele din Besingeu,
Toate roagă Dumnezeu,
Să le vie apa-n uşă
Sŏ se spele de cenuşă.

(f. 238 v)

105

Auzi, Măriuţă, fată,
Nu ţinea gura căscată,
C-a veni musca turbată
Şi ţi-a spurca gura toată.

(f. 238 v)

106

Haida, leleo, să fugim,
Amândoi să ne iubim,
Să fugim, să trecem Oltu,
Să ne schimbăm, mândro,
portu.
Si să trecem la Banat,
Lasă-l dracului bărbat.

(f. 239 r)

107

Auzit-am, auzit
Că mândra s-a logodit.
Lasă să se logodească,
Numa să nu-şi bănuiască.

(f. 239 r)

108

Măriuţo, Mărioară,
Ochi(i) tăi mă bag-în boală,
Spâncenele mă ómoară,
De nu pot să şăd la şcoală.

(f. 239 r)

109

Latră câni(i), doar vin juni(i),
Latră doi, chiar vin la noi,
Latră cinci, chiar vin aici.
(f. 239 r)

110

Copiliță albeneață,
Ce te ții așa măreață?
Că și badea-i albeneț
Și totuși că nu-i măreț.
(f. 239 v)

(111) CÂNTEC

— Văst-am, badeo, că nu vii
Pus-am dorul căpătâi,
Și urâtu așternut,
Și dragu coperemânt.
Și greu somn am insomnat,
Și rău vis că am visat,
Că năframa ta cea nouă
Era arsă, badeo, -n două.
— Taci, nu minți, poamă rea,
Nu cred c-ai visat așa,
Că-i arsă inima ta
Că te temi că te-oi lăsa.
— Tu te duci, badeo sărace,
Eu cu dorul tău ce-oi face?
— Face-te-i, mândruțo, bine,
Că mai sunt voinici ca mine.
Dar eu mă voi face rău

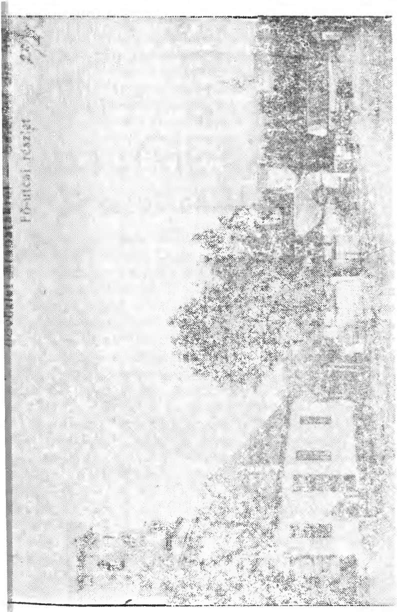
Că pe unde mă duc eu,
Nici nu-i baltă, nice tău,
Nici i vale, nici părău,
Nici mândră în portul tău,
Nici să meargă-n mersul tău,
Să grăiască-n graiul tău,
Mândro, puişorul meu.
(f. 239 v – 240 r)

(112) ALTUL

Est-un frăgar înflorit
Sub el pat frumos gătit.
– Dar în pat cine-i culcat?
– Bădiţa foarte beteag.
– Dar la cap cine-l păzeşte?
– Mândruţa ce chindiseşte.
Cu mâinile chindiseşte
Şi din gur-aşa grăieşte:
– Mori, bădiţă, ori te scoală,
Nu-mi mai da şi mie boală,
Că eu zău că m-am urât
Căpătâiu să-ţi mai mut,
Mai la umbră, mai la soare,
Mai la cap, mai la picioare,
Mai la draga de răcoare.
– Mândro, mândruliţa mea,
Atunci sculat mi-i vedea,
Când tu mie mi-i aduce
Apă rece din Dunăre.
Sloi de gheață din țărmure,
Şi cirese din ultoi.
– Badea, bădiuleţ iubit,

Zău, târziu te-ai pomenit,
Când e vremea lucrului,
Timpul seceratului.
Apa rece s-a-ncălzit,
Sloiul de gheață s-a topit,
Cireșele s-a fărșit.
– Mândro, mândrulița mea,
Mare ești, puțin pricepi,
Apa rece-s buzele,
Sloiul de gheață sprâncenele,
Cireașele din ultoi,
Mândro-s ochișorii tăi.

(f. 240 r – 240 v – 241 r)

SATUL ARACI — FOTOGRAFIE DE EPOCĂ

DIMITRIE CIOFLEC
şi satul natal, Araci

Puţine sunt localităţile din fostul judeţ Treiscaune, azi Covasna, în care Dumnezeu a hărăzit naşterea unui număr atât de mare de personalităţi marcante ale culturii şi spiritualităţii româneşti, ca satul Araci. Vechea aşezare de pe malul Oltului este satul natal al mitropolitului-academician Nicolae Colan, a episcopului Caransebeşului Veniamin Nistor, a protopopilor Aurel Nistor şi Ioan Rafiroiu de activitatea cărora este asociată reuşita acelei extraordinare mişcări de redeşteptare naţională a românilor maghiarizaţi desfăşurată în judeţ în perioada interbelică. In Araci s-au născut: scriitorul Romulus Cioflec, publiciştii Victor Cioflec, Gheorghe Rafiroiu şi Gheorghe Bota, colaboratori la numeroase publicaţii din întreaga ţară şi autori de lucrări monografice, de proză şi versuri; medicul Pompiliu Nistor cunoscut militant pentru unire şi fruntaş al ASTREI, preşedintele secţiei române a Federaţiei Interaliate a foştilor combatanţi din primul război mondial; juristul Gheorghe Colan, fost secretar general al Uniunii notarilor din România, tatăl actualului academician Horia Colan din Cluj-Napoca.

Galeria numelor ilustre născute în Araci cuprinde

şi pe cele ale inginerilor Remus şi Iosif Rafiroiu, arhitectului Silvestru Rafiroiu, profesorii Constantin şi Silvestru Ciotlec, comercianţii Ioan Colan, Ghe. Brânduş. Ghe. Axente şi mulţi alţii.

Este de domeniul evidenţei că asemenea personalităţi nu se puteau forma şi afirma fără o stare de spirit favorizantă şi un climat de efervescenţă culturală, fără menţinerea unei puternice dorinţe de afirmare naţională şi spirituală şi a unor autentice valori şi aspiraţii de propăşire promovate de instituţiile de bază ale satului: biserica ortodoxă, şcoala confesională şi „casa culturală românească".

Referindu-ne la principalele caracteristici ale devenirii sale istorice, să menţionăm fie şi în treacăt că pe teritoriul comunei Araci se află satul Ariuşd cu binecunoscutele sale comori arheologice, mărturii peste timp ale unei avansate culturi materiale şi spirituale existente pe aceste locuri încă acum 3000—2000 de ani înainte de Hristos. Mai târziu prin localitate trecea unul din magistralele drumuri romane „Via Aurelia", ce venea de la Apullum (Alba-Iulia), aici bifurcându-se, o parte spre Vâlcele — Sf. Gheorghe, trecătoarea Oituz şi mai departe spre Moldova, iar alta spre pasul Buzău şi de aici în Muntenia.

Araciul împreună cu celelalte sate româneşti de pe malul drept al Oltului — Hăghig, Iarăşi, Arini, au aparţinut înainte de venirea secuilor, coloniştilor germani din Ţara Bârsei, respectiv sasului FULCUN, fiind dăruit împreună cu celelalte aşezări menţionate de regele Béla al IV-lea comitelui secui Vincenţiu, după marea invazie tătară din 1241.

Situat între localităţi locuite de secui şi de saşi, satul Araci şi cele din jur — Vâlcele, Ariuşd, Hăghig, Iarăşi, Arini ş.a. şi-au păstrat identitatea culturală specifică —

având, de-a lungul timpului strânse și durabile legături cu puternicul centru cultural și economic al Brașovului dar și cu frații de peste Carpați, din Muntenia și Moldova. Aceste legături au fost înlesnite și de raporturile foarte bune dintre familia nobilului local Beldy cu Țara Românească. Dreptul de proprietate asupra mai multor moșii ale acestuia la Sud de Carpați a fost consfințit de domnitorii Radu Mihnea (1621), Constantin Vodă Șerban și Constantin Brâncoveanu. Deosebit de benefic a fost și sprijinul pe multiple planuri acordat satului natal de către unii din fiii săi stabiliți în Muntenia și Moldova. Dintre aceștia amintim pe Ioan Colț (Colțescu) mare comerciant bucureștean de numele căruia se leagă construirea spitalului Colțea din București, Neculai Cioflec și Ioan Colan moșieri din Muntenia, Nicolae Nema comerciant stabilit în Galați ș.a.

Intensele și multiplele legături ale arăcenilor cu „Țara" s-au concretizat într-o permanentă și durabilă circulație a oamenilor, cărților, publicațiilor și prin acestea ale valorilor perene ale culturii naționale. Aceste legături s-au diversificat și amplificat în timp. Din multitudinea lor amintim prezența a 20 de familii din Araci la Expoziția generală română organizată în 1906 fapt ce se constituie și în momentul de început al unei trainice prietenii și colaborări între preotul Aurel Nistor și marele istoric Nicolae Iorga, ce va dura până la tragica dispariție a savantului.

Într-un sat precum Araciul, datinile, obiceiurile, producțiile folclorice moștenite din moși strămoși, au fost de o mare bogăție și diversitate și de o recunoscută autenticitate. Strânsele contacte ale locuitorilor săi cu Muntenia și Moldova se regăsesc și pe acest tărâm.

Condițiile specifice de existență a localității au impus cu prioritate, preocuparea constantă a arăcenilor

pentru întărirea bisericii strămoşeşti, funcţionarea şcolii confesionale şi a „aliaţilor fireşti" ale acestora, organizaţiile culturale şi obşteşti. În ultimii 200 de ani viaţa bisericească, şcolară şi culturală din sat a fost hotărâtor influenţată de familiile Cioflec, Nistor, Rafiroiu şi Colan, ale căror fii înţelegându-şi chemarea au muncit, cu dragoste de neam, spirit de sacrificiu, erudiţie şi înalt profesionalism, aplecare spre îndrumarea şi luminarea celor mulţi, toate puse sub semnul şi puterea Sfintei Cruci". De numele lor este legată activitatea cercului local al ASTREI, a organizaţiilor „Reuniunea femeilor din Araci" şi „Societatea Sf. Gheorghe" a tinerilor din sat a „Casei culturale româneşti" pe lângă care funcţiona biblioteca parohială şi pe a cărei scenă se desfăşurau horele, spectacolele de teatru, conferinţele ASTREI, serbările de Crăciun şi de Paşti, manifestări care de fiecare dată se constituiau în adevărate evenimente cultural-artistice la care participa întreaga suflare a satului.

De fel din Comana de jos, judeţul Braşov, preoţii din familia Cioflec au slujit altarul bisericii din Araci timp de peste 100 de ani, aflându-se în toată această perioadă în fruntea luptei pentru păstrarea identităţii naţionale, a limbii şi credinţei strămoşeşti.

De numele preotului Iacob Cioflec (1780–1826), preot „cuminte şi foarte conştiincios" se leagă începutul învăţământului românesc din Araci, şcoala, ca fiică a bisericii având „originea în tinda vechii biserici din deal". El este autorul memoriului adresat în 1818 de românii din Araci împăratului Francisc, aflat în vizită în Ardeal, prin care se solicita anularea dărilor ce trebuiau să le achite ortodocşii „fără nici un folos" bisericii reformate din localitate.

După trecerea la cele veşnice a preotului Iacob Cio-

flec, în anul 1826, misiunea i-a fost continuată de fiii săi, preotul Gheorghe şi cantorul Aron, care era şi învăţător la şcoala confesională. Preotul Gheorghe Cioflec (1826–1866), a fost unul din primii abonaţi ai foilor lui G. Bariţiu şi T. Cipariu „Gazeta de Transilvania" şi „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", încă de la apariţia lor, apariţie hotărâtă după cum ne spune Constantin Diaconovici de cei doi cărturari împreună cu negustorii I. luga şi R. Arghielan din Braşov, pe când se aflau „la vestitele ape minerale şi scălzi de la Vâlcele", în renumita staţiune balneară de lângă Araci.

Continuând tradiţia familiei, preotului Ghe. Cioflec i-a urmat fiul său Alexandru Cioflec (1866–1880), om „de înălţime potrivită, brunet, cu foarte frumoasă barbă neagră, nedespărţit de cârjă, foarte nervos, dar... condus de cel mai cald naţionalism în acţiunile sale pentru binele obştesc. Fire nepotrivită – aşa cum ni-l descrie consăteanul său profesorul Ghe. Rafiroiu, – nu şi-a măsurat niciodată cuvintele şi gesturile sale, când a fost în joc limba şi credinţa poporenilor săi". Preotul Alexandru Cioflec este bunicul scriitorului Romulus Cioflec (1882–1955), autorul printre altele a romanului document „Pe urmele destinului" (Bucureşti, 1943), lucrare în care este redată dramatica „goană în jur de sine însăşi" a chiar familiei sale (tatăl, cantorul Constantin Cioflec – în roman Costache Cimbrişor – împreună cu soţia Ana şi trei copii).

În această vrednică familie s-a născut la 13 aprilie 1828, Dimitrie Cioflec, fiul preotului Gheorghe Cioflec şi al soţiei sale Eva, deci frate cu preotul Alexandru Cioflec.

După terminarea cursului primar şi al primelor trei clase ale gimnaziului, unde între alţii l-a avut ca profesor pe Iacob Mureşanu, tânărul D. Cioflec se înscrie în

1844, la insistenţele tatălui său, împovărat de nevoi materiale, la cursul clerical de şase luni de la Sibiu. Intre anii 1845–1849 va rămâne acasă, timp în care, pregătindu-se să devină preot, va face un fel de practică pe lângă tatăl său, ajutându-l la oficierea serviciului divin, iar iarna va ajuta pe unchiul său Aron Cioflec în strădania sa de a învăţa copiii din sat „religiunea, a ceti, a scrie, a calcula şi alte asemenea lucruri folositoare". În anul 1849, însufleţit de dorinţa de „a-şi mai putea adăuga ceva la cunoştinţele sale" datorită sprijinului mitropolitului Andrei Şaguna, urmează cursurile preparandiale româneşti din ţinutul grăniceresc (Năsăud). Peste un an se numără printre cei şase preparanzi care, având cunoştinţe de limbă germană şi evident rezultate bune la învăţătură, au primit încuviinţarea de a urma, începând cu toamna anului 1850, cursul pedagogic de la Viena, cu „un stipendiu anual de 300 fl, precum şi câte 50 fl. bani de călătorie încolo şi incoace".

Întors în ţară în 1853, ca absolvent al pedagogiului din Viena, Dimitrie Cioflec va funcţiona ca învăţător mai întâi la şcoala română ortodoxă din Satulung (Săcele), iar din 1854 la diferite şcoli din Braşov, la şcolile româneşti (la care predă religia, limba română şi caligrafia şi la şcoala serală, la care învăţau elevii de la prăvăliile comercianţilor români, „le dădea lecţiuni de cetire, scriere, socoteală şi comptabilitate", cât şi la cele săseşti unde preda limba română. Dar cea mai mare parte a îndelungatei sale cariere didactice este legată de activitatea la vestitul liceu „Andrei Şaguna" din Braşov.

Documentele vremii îl menţionează pe Dimitrie Cioflec ca pe unul dintre primii învăţători braşoveni care au militat pentru înfiinţarea reuniunii învăţătorilor ro-

mâni din districtul Braşovului, asociaţie profesională de care au aparţinut la început şi învăţătorii din şcolile confesionale ortodoxe din fostul judeţ Trei Scaune.

În anii 1863–1864 a fost trimis la Cluj, Calata Mare, Agârbici unde a ţinut în calitate de „comisar" şcolar conferinţe cu învăţătorii, iar în 1870 îl găsim pentru a doua oară la Viena, oraşul studiilor din tinereţe, de data aceasta ca delegat al Eforiei şcolilor braşovene, la adunarea generală a învăţătorilor germani.

În toată această perioadă a întreţinut strânse legături cu satul natal sprijinind biserica strămoşească şi şcoala confesională din comună, activitate prezentată pe larg de prof. Gheorghe Rafiroiu în monografia localităţii Araci, apărută la Salonta în 1938.

În vara anului 1879, aflat la Araci împreună cu verii săi Ioan Colţ (Colţescu) din Bucureşti – Neculai Cioflec, moşier în România, fratele său preotul Alexe Cioflec şi fiul acestuia tânărul cantor Constantin Cioflec, la propunerea lui Dimitrie Cioflec cu toţii hotărăsc „să pornească zidirea unei biserici în satul lor natal care să fie semn de recunoştinţă către locul unde au văzut mai întâi lumina zilei", hotărâre primită cu „entuziasm" de către credincioşii din Araci, mai ales că biserica veche din deal era prea mică şi şubredă. Pe lângă sumele mari donate în acest scop D. Cioflec a fost continuu pe şantier, pe toată durata sfintei zidiri. La rugămintea sa, vestitul pictor de biserici Mişu Pop (a cărui nevastă îi era verişoară), va picta pentru noua biserică 16 icoane pe pânză.

Dar legăturile lui Dimitrie Cioflec cu satul său natal au fost mult mai diverse şi profunde. Stimulat de atmosfera intelectuală a Braşovului şi de cercul de intelectuali pe care îl frecventa (George Bariţiu, Andrei Mureşianu, Iacob Mureşianu, Ştefan Emilian ş.a.) tânărul

institutor a dat curs chemării adresate învăţătorilor de către George Bariţiu şi s-a „învrednicit cu frumoasa curiozitate" de a culege poeziile populare din Araci şi împrejurimi. Comunităţile româneşti de aici, păstrau la mijlocul secolului al XIX-lea autentice şi valoroase creaţii populare, asupra cărora Dimitrie Cioflec s-a aplecat cu pricepere şi pasiune. O apreciată şi durabila încununare a strădaniilor sale, o constituie şi prezenta colecţie de poezii populare editată acum în reşedinţa judeţului său natal.

Suferind de enfizem pulmonar, boală care „îl împiedică cu desăvârşire de a mai putea prelege", după mai bine de trei decenii de activitate în folosul învăţământului şi culturii româneşti, Dimitrie Cioflec trece la cele veşnice în ziua de 19/31 decembrie 1891. După propria-i dorinţă îşi doarme somnul de veci în curtea bisericii din sat, al cărei vrednic credincios a fost întreaga sa viaţă.

Prin testamentul întocmit în iunie 1890, pentru ca „puţina avere adunată cu multă osteneală şi cruţare, să nu se risipească fără folos... D. Cioflec lăsa Sf. Biserici române ortodoxe orientale din Arpătac suma de 5000 – cinci mii florini – cu scopul ca aceasta să formeze un fond neatinvinger şcolar, din al cărui venit anual se vor şcolariza învăţătorii de la şcoala ţinătoare de această Sf. biserică (dacă şcoala nu va sta sub influenţe străine) cu condiţiunea ca în 30 de ani următorii unul după altul, a treia parte din venitul anual să se adauge la capital". Pe lângă aceşti bani donează aceleiaşi biserici două jugăre de pământ.

Ani de zile după trecerea sa la cele veşnice, Consiliul parohial, în frunte cu preotul Dionisie Nistor face nenumărate demersuri pentru „înfiinţarea şcolii confesionale, cu atât mai vârtos, că aceasta a fost dorinţa vie

a fericitului în Domnul Dimitrie Cioflec care dacă ar trăi, în tot cazul aceasta ar face astăzi". (Protocolul ședinței consiliului parohial din 26 decembrie 1907).

În final, după îndelungi dezbateri din fondurile lăsate prin testament de către Dimitrie Cioflec, se va clădi în 1910 „Casa culturală românească", edificiu existent și astăzi în centrul comunei.

Aducând un modest pios omagiu, dascălului Dimitrie Cioflec, fiu al unei vrednice familii de preoți români, dintr -o veche și cunoscută localitate a județului Covasna, se cuvine să ne amintim cu recunoștință de ilustrul său mentor George Barițiu, fără de care demersul nostru actual, de editare a poeziilor populare culese de Dimitrie Cioflec din satul natal în anul 1855, nu ar fi fost posibil. Eruditul cărturar avea strânse legături și cu satele românesti situate în Depresiunea Întorsurii Buzăului ale căror interese și aspirații le-a apărat constant, fapt pentru care fruntasii satelor amintite îl numesc în câteva scrisori păstrate în arhiva bisericii din Scheii Brasovului „nouă patron bun" (pr. Gheorghe Radu — Istoricul vietii bisericești a românilor din ținutul buzaelor transilvănene si împrejurimi — teză de licență. Institutul teologic Sibiu, 1979, p. 40—46).

Dar despre aceste legături, despre bogăția folclorului specific localităților din Arcul Carpatic si despre activitatea folcloriștilor și rapsozilor populari din această parte de țară, unde s-a plămădit inegalabila „Miorită", sperăm ca din initiativa și prin truda oamenilor de cultură din județ să putem discuta într-un viitor cât mai apropiat.

IOAN LĂCĂTUȘU

VOLUM EDITAT CU SPRIJINUL FINANCIAR AL INSPECTORATULUI PENTRU CULTURĂ AL JUDEȚULU COVASNA

Tipogragia Sfântu Gheorghe

Haida leleo se fugimu
Amîndoi se ne iubimu
Se fugim se trecem oltu
Se ne schimbam mîndro portu
Si se trecem la banatu
Lasel dracului barbatu

107

Auditam auditu
Ca mîndra sa logodito
Lase se se logodească
Numa se nusi bănuiască

108

Marinţio Mariora
Ochi tei me bag în bola
Sprîncenele me omória
De nu pot se sédu la scóla

109

Latra căni; doi vin jani
Latra doi chiar vin la noi
Latra cinci chiar vin aici